

2. Капліна О. В. Підозра у кримінальному провадженні: поняття, ознаки, сутність. *Юридичний часопис Національної академії внутрішніх справ*. 2013. № 1. С. 238–242.

3. Кримінальний процесуальний Кодекс України від 13 квітня 2012 року № 4651-VI URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/4651-17>

4. Черкова М.Ю. Процесуальні особливості набуття особою статусу підозрюваного в кримінальному провадженні. *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ*. № 4. 2012. С. 457–468.

Венгерова Юлія Віталіївна,
аспірант кафедри криміналістики
та домедичної підготовки
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

ТАКТИЧНІ ПРИЙОМИ ДОПИТУ ПІД ЧАС РОЗСЛІДУВАННЯ ЗЛОЧИНІВ, ПОВ'ЯЗАНИХ ІЗ ТУРИСТИЧНОЮ ДІЯЛЬНІСТЮ

Розслідування злочинів у сфері туристичної діяльності відрізняється певною специфікою, обумовленою обставинами та механізмом вчинення цього злочину. Особливе місце серед всіх інших джерел доказів займають показання та речові докази, які набувають форми доказів лише у разі дотримання прав, свобод та законних інтересів осіб, які володіють інформацією про подію кримінального правопорушення та правильного їх процесуального оформлення. Проте, під час проведення допитів, одночасних допитів двох або більше осіб, обшуків при розслідуванні злочинів, пов'язаних із туризмом, слідчі нерідко стикаються з труднощами як процесуального, так і організаційно-тактичного характеру.

Найсуттєвішою проблемою є небажання слідчих застосовувати весь спектр тактичних прийомів, які рекомендовані криміналістикою та напрацьовані практикою. Опитування слідчих, які розслідували кримінальні провадження щодо злочинів у сфері туризму, показало, що серед найчастіше використовуваних здебільшого застосовуються наступні тактичні прийоми:

- встановлення психологічного контакту з допитуваним (89 %);
- використання позитивних якостей допитуваного (94 %);
- запевнення в зайнятті неправильної позиції (94 %);
- роз'яснення можливості пом'якшення покарання у разі визнання провини та співпраці з правоохоронними органами (86 %);
- оголошення показань інших осіб (56 %);
- згадування про наявні докази на допиті та їх пред'явлення (81 %);
- створення завищеної поінформованості слідчого щодо події злочину (78 %);

- приховування меж поінформованості слідчого щодо події злочину (51 %);

- виокремлення із загального потоку інформації тієї, що має відношення до справи (51 %);

- фактор раптовості (71 %) тощо.

Водночас, низку тактичних прийомів, які могли б бути в нагоді, слідчі або взагалі не назвали, або вважають, що вони не ефективні, або посилаються на брак часу для їх використання (про що ми вже згадували). Такий тактичний прийом, як співставлення фактів та коректування предмету розповіді взагалі не назвали в той час, як ці тактичні прийоми допомагають держати ситуацію під контролем.

Одним із тактичних прийомів допиту, що ігноруються слідчими під час допиту – спостереження за поведінкою допитуваного та його психофізіологічними реакціями. За справедливим зауваженням І. В. Пиріга і Л. К. Варданяна, таке спостереження дозволяє виявити неправду або невідповідність (перекручення) у показаннях допитуваного. Ці зовнішні прояви поведінки допитуваного не можна зафіксувати у протоколі, вони не мають доказового значення, але можуть допомогти слідчому побудувати під час допиту свою лінію поведінки та сприяти застосуванню тактичних прийомів залежно від реакцій допитуваного на ті чи інші питання. Між тим, вчені підтверджують проблеми практики та зазначають, що іноді слідчому не вдається у повному обсязі спостерігати за поведінкою допитуваного у зв'язку з можливими відволікаючими факторами. Наприклад, слідчий може в певні моменти зосередитись на написанні протоколу, не помічаючи приховану реакцію підозрюваного на запитання [1, с. 128].

До того ж, згадуючи про пред'явлення наявних доказів на допиті, слідчі не приділяють достатньої уваги особливостям пред'явлення таких доказів, залежно від певних обставин.

Хоча, на важливості такої тактики ще за радянських часів наголосив В. С. Комарков, який, узагальнивши слідчу практику, виділив і згрупував способи пред'явлення доказів таким чином:

• *за характером використання доказів у розслідуванні:*

- пред'явлення доказів на одному допиті;

- пред'явлення доказів у ході ряду допитів однієї особи;

• *за характером взаємозв'язку доказів:*

- роздільне пред'явлення одиничних доказів;

- пред'явлення комплексу взаємозв'язаних доказів;

- пред'явлення всієї системи доказів;

• *за характером демонстрації доказів на допиті:*

- згадка про наявні докази на допиті;

- перерахування наявних доказів з вказівкою джерел їх походження;

- показ доказів допитуваному не повністю, як би ненавмисно;

- надання допитуваному можливості розглянути, вивчити доказ;

• *за характером додаткових умов, що підсилюють дію на допитуваного пред'явлених доказів:*

- несподіване пред'явлення доказів;

- пред'явлення доказів після попереднього з'ясування обставин, пов'язаних з ними;
- пред'явлення доказів і роз'яснення їх значення;
- використання науково-технічних засобів (НТЗ) для роз'яснення допитуваному особливостей доказів, що пред'являються;
- супровід пред'явлення доказів описам передбачуваного ходу події, що розслідується, і його обставин [2, с. 86].

Отже, кожний тактичний прийом має свої особливості та форми застосування, які залежать від ситуації, що склалася.

В контексті проблематики допиту, В. К. Весельський наголосив, що слідча тактика, як сукупність прийомів вирішення завдань розслідування, застосовується тільки там і тоді, де відбувається протидія розслідуванню, діям слідчого. При цьому, тактика в загальному плані полягає в умінні переконати протилежну сторону [3, с. 11].

Між тим, навіть за відсутності протидії, коли ситуація є безконфліктною, без тактики не обійтися. Якщо, наприклад, потерпілий або свідок забувають певні факти щодо події злочину, криміналістикою рекомендований цілий арсенал тактичних прийомів, які обов'язково слід використовувати. Серед яких: постановка нагадуючих запитань; демонстрація речових і письмових доказів та іншої матеріалізованої інформації; оголошення показань інших осіб, допит на місці події тощо. Наприклад, якщо потерпілий не пам'ятає назви туристичного агентства, що було розміщено на вивісці офісу до того моменту, як агентство зникло, можна йому показати фотографії, запропонувати ще раз переглянути зміст документів, які підписувалися ним тощо. Потерпілий може не пам'ятати адреси туристичного агентства, але заявляє, що може показати, де воно знаходиться. За таких обставин можна виїхати на місце та ін. Такі прийоми ще у криміналістиці мають назву «тактичні прийоми для освіження пам'яті».

Отже, тактичні прийоми позитивно впливають на хід розслідування і на тактику проведення допиту, зокрема. Втім, вибір тактики допиту залежить від низки чинників, серед яких: позиція допитуваної особи, її процесуальний статус, доказова база, що є у слідства тощо.

Бібліографічні посилання

1. Пиріг І. В., Кайко В. І., Варданян Л. К. Можливості використання науково-технічних засобів при допиті. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2018. № 3. С. 126-131.
2. Комарков В. С. Тактика допроса. Учеб. пособие.- Харьков, 1975. 64 с.
3. Весельський В. К. Сучасні проблеми допиту (процесуальні, організаційні і тактичні спекти): автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : спец. 12.00.09. Київ, 1999. 18 с.